

YEREL YÖNETİMLERE BAKIŞ

Mamak Yerel İnisiyatifi

Çalışma Taslak Metni

ÖNSÖZ

Her kriz dönemi önceden beri gelen güçler arası çatışmada kendi aktörlerini yaratırken, bir yandan da daha derinlerde bir sonraki dönemin dinamiklerini mayalandırır. Bu dinamikler kriz içinde sert, yıpratıcı darbeleri yiye yiye ağır ağır gelişirler çoğu kez. Umutsuz, beyhude çabaların cılız ürünü gibi görünen şeyler serpilme fırsatı yakaladığında bir anda fışkırırlar her taraftan.

Ülkede ve dünyada yaşanan kriz yeniden yapılanma sürecinde egemenleri derin sarsıntılara ittirilmektedir. Ancak yaşanan krizin önemli bir özelliği sürecin ezilenlerin krizi olarak da yaşanmasıdır. Ezilenlerin krizi, ezilenlerin krizi olarak da yaşanmasıdır. Ezilenlerin krizi, ezilenler cephesinde oluşan bir boşluk anlamına gelmekte. Bu boşluk yeni muhalif siyaset yapma biçimlerinin, yeni toplumsal-siyasal oluşum biçimlerinin, yeni örgütlenme ilişkilerinin dölyatağı aynı zamanda.

Ülkenin dörtbir yanında krizin cenderesinde kıvrılan ve düzen içi muhalefet kanallarının etkisizliğinden bıkan pek çok insan, farklı toplumsal çelişkiler üzerinde gelişen alanlarda başlarına buyruk bir gayret içinde. Bu farklılıkların merkez kaç güçler halinde sadece kendi sorunları etrafında yoğunlaşma eğiliminde olduğu bir gerçek. Ve bunun muhalefet cephesinde yarattığı sorunlarla hergün karşı karşıya geliyoruz. Kürt sorununun gelişim seyri; Alevilerin yeni yeni girmeye başladıkları şoven yörünge; diğer etnik milliyetçiliklerin ve mezhepçiliğin körüklediği ayrılıkçı ve muhalif dinamiklerin birbiriyle çatışan güçler haline gelme eğilimi; muhalif çevre, kadın ve diğer alt kültür gruplarının birbiriyle ilişkisiz durumları bunların ilk akla gelen örnekleri...

Kuşkusuz bu farklı güçleri geçmişte olduğu gibi basitçe biraraya getirmek olası değil. Ancak bu güne dek farkını ortaya koymak için aşırı gayret

içinde olan bu kesimler içinde bazıları yavaş yavaş bu parçalanmışlığın yükselen gerici-ırkçı-faşist dalga karşısında kendileri de dahil herkes için bir dezavantaj oluşturduğunu farketmeye başladı. Belki de herkesin kendi rengini kattığı bir bileşimin sancıları çekiliyor.

Sermayenin ihtiyaçlarına ve sınıf mücadelelerinin gelişimine paralel bir evrim geçiren yerel yönetimler de özellikle günümüzde, yaşamdaki tüm çelişkilerin biriktiği bir alan olarak özel bir önem taşıyor. Sınıf mücadelelerinin yanı sıra diğer tüm çelişkilerin de kendilerini en açık bir biçimde yansıtabilecekleri bir zemin olarak yerel yönetimler günümüzün parçalanmış ("globalleşirken" "yerelleşen") dünyasında devrimci muhalefet açısından tam bir deney alanı konumunda.

Mamak'ta yılların birikimi aylar öncesinde kendini ortaya çıkardı. Yerel bir inisiyatif oluşturmayı hedefleyen çabalar yerel seçimlere doğru kendini sorgulamaya yöneldi. Birçok kereler olduğu gibi, yerel yönetimler yine seçimden seçime akıl edilen ve madde çıkar için düşünülen kurumlar olarak mı gündeme girecekti? Bu ve benzeri sorular üzerinde gelişen tartışmalar ekteki metnin ortaya çıkmasına kaynaklık etti. Dileğimiz bu düşüncelerin ciddi bir tartışmaya katkıda bulunması ve bu düşünceleri anlamlı bulanların çabalara omuz vermesidir...

GİRİŞ

Yerel seçimler yaklaştıkça ülkede siyasi nabız daha yüksek atmaya başladı. Yerel yönetimler sorunu içinde yaşadığımız rejim bunalımının gidişatı açısından kritik bir önem taşıyor. Türkiye'nin orta dönemli geleceğine damga basmaya aday güçler bu seçimlerde boy göstermek durumundadırlar. Güçler dengesinin çözümsüzlük üretmesi durumunda ise sürece açık zor kullanacak aktörlerin dahil olması da olasıdır.

Yerel yönetimler bir süredir sermayenin yeniden yapılanmasına bağlı olarak ele alınmaktadır. Ancak Kürt hareketinin gelişmesine bağlı olarak rejimin önemli sacayaklarından birisi olan üniter devlet de sorgulanmaktadır. Öte yandan, şeriatçılığın tırmanması "laik devlet" tartışmasını gündeme sokmaktadır. Devlete ilişkin tüm bu tartışmalar doğal devlet aygıtının bir parçası olan yerel yönetimlerin yapısı ve güncel politik gelişmelerdeki rolünü ön plana çıkarmaktadır.

Yerel yönetimler ülkemizde üzerinde çok konuşulan ancak yanlışlarla algılanan kurumların başında geliyor. Özellikle 1983'lerle birlikte iyice daralan siyaset zemininde yerel yönetimler her seçim öncesinde özellikle SHP içinden, yukardan yöntemlerle ele geçirilebilecek fırsatlar olarak görüldü. Ancak seçim kazanılsa da kaybedilse de sonuç hep hayal kırıklığı oldu.

Bu düşünce biçimini besleyen başlıca nesnel nedenler, 83'ler sonrasında belediye gelirlerinin büyük ölçüde artmasıyla birlikte yaşanan yoksullaşmanın küçük pastalara sayısız talip çıkarması ve özellikle taşrada siyasete müdahale zemininin sınırlılığıydı. Aynı düşünceyi besleyen yaygın bir algılama tarzı da, belediyelerin merkezi devlet aygıtının dışında özerk hatta bağımsız kurumlar olarak görülmesiydi.

1980 sonrasında bu iki olgu sosyalistlerin yerel yönetimlere ilişkin faaliyetleri üzerinde önemli etkilerde bulundu. Ülkenin bütününe kapsayan bağımsız devrimci bir çalışmanın olmadığı ve siyasete geleneksel müdahale zeminlerinin eridiği koşullarda belediyelerin siyasal-maddi olarak sunduğu zemin öne çıktı. Sosyalistlerin yerel çalışmalarda yaşadığı bir başka sorun önceden yerel çalışmaların başlıca motiflerini oluşturan yol, su, gecekondu gibi unsurlara dayalı bir programın karşılaştığı eskime sorunu oldu. Geçmişte ülke çapında yürütülen bir siyasal mücadelelere konu olmanın ötesine geçemediler. Yeni-sağın yerellik ve yerinden yönetim temalarına son yıllarda yaptığı vurgu ise liberalizmin yerellik-demokrasi özdeşliğini çok da sorgulamadan benimsemiş olan sosyalistleri bir programsız kalmışlık duygusuyla yüz yüze bıraktı.

Yerel yönetimler konusunda sol liberalizmden daima etkilene geldi. Ancak, söz konusu yanlışlarda dünyada 1980'lerde yaygınlaşan yeni liberalizmin, ülkemizde ANAP'la devreye giren politikalarının yanısıra özellikle sol üzerinde oluşturduğu ideolojik hegemonyanın önemli payı oldu. Solda yeni liberalizmin uzantısı düşüncelerin yaygınlaştığı 80'lerde, yerel yönetimler sivil toplum kurumlarından birisi olarak lanse edilmekteydi. Bunların da et-

kisiyle, ANAP'ın yerel yönetimleri mali olarak güçlendirme çabaları 12 Eylül sonrasında "sivilleşme" girişimleri olarak alkışlandı.

Oysa bu yaklaşımların tümü kafa karışıklığının ürünüydü. Yerel yönetimler tarihleri boyunca ve bugün de merkezi devlet aygıtının bir kurumu olageldiler ve daima sermayenin ihtiyaçlarına göre biçimlendiler. 80 sonrası bu alandaki gelişmeler de ülkemizde sermayenin yeniden yapılanmasının yerel yönetimlere yansımından başka birşey değildi. Sermayenin yeniden yapılanma sürecinde üretimin değişen yapısıyla birlikte devlet-toplum ilişkileri ve kentsel dokular da önemli değişimler geçirdi. Devrimci muhalefet hareketlerinin yerel yönetimlerde alternatif bir program oluşturabilmeleri sözkonusu değişimleri kavrayabilme ve yeni liberalizmin çözümleri karşısında sosyalist bir alternatif geliştirmelerinden geçmektedir.

Bütün bu olgular sosyalistlerin yerel yönetimlerle ilgili liberal tezlerle ve kafa karışıklığıyla hesaplaşmalarını zorunlu kılmaktadır. Liberalizm başlıca varsayımı olan yerellik, sivilite ve demokratiklik özdeşliği yerel yönetimlerin kapitalizm tarihi boyunca yaşadığı gelişmeyle ne kadar doğrulanmaktadır? Bağımsız bir sosyalist siyasal hat sosyalizm ve yerel iktidar sorununu hangi toplumsal ilişkiler çerçevesinde ele almalıdır? Ve böyle bir bakış açısı bugün nasıl bir mücadele hattı benimsenmesini gerekli kılmaktadır?

I. BÖLÜM

TARİH BOYUNCA YEREL YÖNETİMLER

Yerel yönetimlerin hem batılı toplumlarda hem de Osmanlı'dan Cumhuriyet'e doğru yaşadığı gelişme süreci, bugün yerel yönetimlere ilişkin bakış açısını oluşturan genel geçer varsayımların gerçekliği yansıtmadığını göstermektedir. Bugün yeni-sağ tarafından demokratik mekanizmaların güçlendirilmesi adına yaygın biçimde savunulan yerelliğin pekiştirilmesi tezleri güçlerini tersyüz edilmiş bir tarihsel anlatımdan almaktadırlar. Bu tersyüz edilmiş tarihsel anlatımın en önemli özelliği yerel yönetimleri demokrasiyle özdeşleştirmesi de devletten-politik iktidar kurumlarından bağımsız-özerk en önemli sivil toplum kurumu olarak tanımlamasıdır.

Oysa yerel yönetimlerin kapitalizmin gelişimine koşut biçimde ilerleyen gerçek tarihi liberalizmin ve güncel olarak da yeni-liberalizmin bize sunduğu bu resimden tamamen farklıdır. Yerel yönetimlere ilişkin sosyalist bir bakışın geliştirilebilmesinin ilk adımlarından birisi herşeyden önce bu tarihsel gelişim sürecini bu ideolojik bakıştan arınmış bir gözle görebilmek olmalıdır.

A. YEREL YÖNETİMLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Yerel yönetimin doğuşuna ilişkin ilk bulgular Eski Yunan'da devletin tarih sahnesine çıkmasına dek uzanır. Daha sonraları da, Roma İmparatorluğu kentlerinde, Cermen topluluklarında bu tür kurumlar görülür. Günümüzdeki yerel yönetimleri en çok andıran kurumları içeren ve ilk örnekleri 11. yüzyılda Batı Avrupa'da beliren feodal ortaçağ kentleri tüccarların elde ettikleri özerklikler ile doğmuştur. Buralarda oluşan kent yönetimleri 15. yüzyıla dek feodal üretim ilişkilerinin çözülmesini hızlandıran ticaretin koruyuculuğunu yapmıştır. Ancak, 16. yüzyıla gelindiğinde tarihsel olarak gerici bir role bürünen soyluların oluşturduğu kast, ellerinde tuttukları kent yönetimleri aracılığıyla, sanayi ve ticaretin önünde engel hale gelmiştir.

15. yüzyılın büyük coğrafi keşifleri ve 16. yüzyılın sonlarında başlayan manüfaktür üretimiyle birlikte kentin sınırları sermaye birikiminin ihtiyaçlarını karşılayamaz olmuştur. Tüccar ile üreticinin eşit haklarla ilişki kurma gereksinimleri, önlerinde engel durumundaki kent yönetimleriyle açık çatışmaya girmelerine neden oldu. Burjuvaların ulus pazar etrafında oluşan merkezi ulus devletlere gereksinme duyduğu sonraki süreçte, kent yönetimlerini oluşturan soylular ayak diremeyi sürdürdüler.

Kapitalist gelişmenin beşiği olan İngiltere'de ve Fransa'da burjuvazi, soylulara karşı mücadelede özgürlük söylemiyle geniş halk kitlelerini yanına alarak 17. ve 18. yüzyıllarda burjuva demokratik devrimlerine öncülük etti. Eski kent yönetimleri burjuva demokratik devrimlerinin ardından dağıtıldılar. Burjuvazi, dağıtılan kent yönetimlerinin yerine yeni ilişkilere uygun bir yerel yönetim organı örgütlemeyi hedefliyordu.

Ancak devrim sürecinde hareketlenen ve oy hakkına sahip olmayan halk kitleleri, yerel yönetimlere ağırlıklarını koydular. Geniş halk kitlelerinin bu fiili inisiyatifi, burjuvazinin başını çektiği uzun bir mücadele sonucunda zor yöntemleriyle bastırıldı. Yerel yönetimlerin yetkileri kısıtlandı ve merkezi otoritenin bir parçası olarak mülk sahipleri temelinde yeniden örgütlendirildiler.

Fransa'da 1789 Devrimi'nin hemen ardından, resmi komünün (belediyenin) dışında fiilen gelişen "komün hareketi" (fiili belediye hareketi) Paris'ten tüm ülkeye yayıldı. 1794'e dek sürebilen bu yapı, resmi belediyenin sınırlarını zorlayan devrimci bir oluşumdu. Fiili komünlerde resmi seçim değil, doğrudan demokrasi yöntemleri uygulanıyordu. Bunlar bulunduğu alanda tüm temel konularda, ekonomik etkinliklerin sürekliliğinin sağlanmasından, yönetim

ve güvenliğe dek kararlar alarak uyguluyorlardı. Birçok yerde resmi belediyenin otoritesini kıran bu yapılar Jakobenlerin yenilgisinin ardından ortadan kalktılar. İngiltere'de de işçi hareketlerinin tehdit oluşturmaktan uzaklaşmasının ardından belediyeler yeniden düzenlenerek yerel yönetimlerin kurumlaşması tamamlandı.

Böylece, yerel yönetimler kapitalist üretimin kentleri ve devlet-toplum ilişkilerini biçimlendirmesine göre yukardan aşağı yetkileri ve sınırları kısıtlanarak -belediyeler şeklinde- yeniden oluşturuldular.

Yani burjuvazinin devrim sonrasında kentlerde oluşturduğu yeni statüko, burjuva devrimlerine demokratik niteliğini kazandıran devrimci halk dinamikleri ve bu dinamiklerin yarattığı yerel organların zorla bastırılması sayesinde kurumlaştırılabilirdi.

Yerel yönetimler ile demokrasiyi özdeşleştiren liberal yaklaşımlar Batı Avrupa'da yaşanan tarihsel süreci kendi ideolojik yaklaşıma uygun bir tarzda tersyüz ederken, Batı Avrupa dışı toplumlardaki tarihsel gelişim süreçlerini hiç açıklayamamakla ya da liberal klişelerle çeliştiği ölçüde "standart dışı" bir tarihsel gelişim olarak özetleyebilmektedir.

Batı Avrupa, 18. yüzyılın ortalarından itibaren, sanayi devrimiyle birlikte, burjuva siyasal devrimlerle sarsılırken, Doğu'daki devletler bu gelişmeleri tedirginlikle izliyor ve karşı tavır alıyorlardı. Özellikle, Rus Çarlığı burjuva devrimleri karşısında Avrupa'daki gericiliğin bekçiliğini yaparak kapitalizmin Fransa eliyle yaygınlaşması karşısında krallıkları koruyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nun da gelişmeleri algılaması farklı değildi. Zira, Osmanlı da gelişmelerden etkilenmiş, yüzyılın başından beri yarı-sömürgeleşme sürecine girmiş, sanayi ve ticaret çökmeye başlamış, ulusçuluk hareketleriyle imparatorluk parçalanmaya sürüklenmekteydi.

Osmanlı'da böyle bir dönemde ortaya çıkan yerel yönetimler liberal gelenek söylemi tarafından, "taklitçi ve dıştan ithal" yaftası ile değerlendirilmektedir. Oysa, yerel yönetimler feodal Osmanlı İmparatorluğu'nun Tanzimat Fermanı'yla merkezleşmeye yöneldiği yıl olan 1840'da yukardan aşağı gündeme gelmiştir. Gerçekte liberalizmin klişeleriyle yaklaşılmazsa bu durum bir çelişki de değildir. Zira, yerel yönetimler, dağılma tehlikesi ile yüzyüze olan feodal imparatorluğun ilişkileri yeniden yapılandırması olarak gündeme sokuldu. Tanzimat, temel toplumsal ilişkileri değiştirmeyip, onları yeni bir yasal çerçeveye oturtuyordu. Feodal beylerin (valilerin) ayrıcalıklarını azaltarak, ayrıcalıkları tüm sınıfa (tüm toprak sahiplerine) devrediyordu. Beylerin ayaklanmaları bu düzenlemelere karşıydı. Bu dönemde eya-

let meclisleri hemen tüm toplumsal işlerde düzenleyici bir role sahipti. Ancak bunlar görüldüğü gibi, esas olarak kentsel değil, kırsal kesime dönük kurumlardı.

Yani, Osmanlı'dan yerel yönetim kurumlarının kaynak ve yetkilerle donatılması, kapitalizmi geliştirmeyi değil, esas olarak feodal üretim ilişkilerini beslemek anlamına geliyordu. Toprak ağası-köylü ilişkisine dokunmayan Tanzimat, yerel kurumların toplumsal muhalefetin odakları haline gelmesinin önüne geçmişti.

Benzer şekilde, yerel yönetimler Çarlık Rusya'sında da kapitalist gelişmenin önünü açmak üzere değil, başlangıçta feodal ilişkileri yeniden canlandırmak amacıyla gündeme getirilmiştir.

Bütün bu tarihsel gelişimin gösterdiği sonuç yerel yönetimlerin bir sivil toplum kurumu değil, merkezi devlet aygıtının bir parçası olarak kurumlaşmış olduklarıdır. Yerel yönetimler içinde bulundukları üretim ilişkisinin özelliklerine göre biçimlenmişler ve kapitalizm koşullarında da daima sermaye birikiminin gereksinimlerine göre yeniden yapılanmışlardır.

B. TEKEL KAPİTALİZMDE YEREL YÖNETİMLER

Kapitalizmin 20. yüzyıla birlikte, tekelleşme aşama-ya geçmesinin ardından, devletin değişen rolüne paralel olarak yerel yönetimler de değişim geçirdi. Kaynak ve yetkilerin dağınıklığından, mevcut yerel yönetimlerin gelişkinlik karşısında etkinliği azaltacak küçüklükte olduğundan yakınıldı. Zira, artık teknoloji büyük çaplı üretimi kolaylaştırmış ve daha akılcı kılmıştı. Yine, uzmanlaşmanın artması çok sayıda birimle ayrı ayrı uğraşmayı zorlaştırıyordu. Kısacası, nasıl ki, üretim birimleri büyük çaplı üretim organizasyonlarına yöneldiyse, büyük dev fabrikalar ortaya çıkmaya başladıysa, artık büyük belediyeler dönemi de başlıyordu. Böylece, birçok belediye birleştirildi ve sayı azaldı. Artık burjuvazi "küçük güzeldir" felsefesini terk ediyordu.

Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında Keynesçi politikalar ve "sosyal devlet" uygulamaları ve büyüyen kentler yerel yönetimleri giderek daha büyük çaplı organizasyonlar haline getirdi. Artık serbest rekabetçi dönemin liberallerinin yerel yönetimlerde savundukları etkinlik, özgürlük ve demokrasi ilkelerinin hiçbir anlamı kalmamıştı. Bu dönem 1970'lerin ortasında, kapitalizmin uzun bir krize girip sermayenin yeniden yapılanma süreciyle sona erdi.

II. BÖLÜM

KAPİTALİZMDE YEREL YÖNETİMLERİN İŞLEVİ

A. YEREL YÖNETİMLER VE KAPİTALİZM

Yerel yönetimlerin tarihsel gelişimine bakmak ve liberal yaklaşımların yetersizliğini sergilemek, bu kurumların işlevine dair bir fikir vermekle birlikte, daha kapsamlı bir açıklamayı gerektiriyor.

Kapitalist toplumda devletin işlevi üretim ve yeniden üretim sürecinin koşullarını sağlamaktır. Doğrudan üretim süreciyle ilgili kararları alma yetkisi merkezi otoriteye aittir. Yerel yönetimlerse, üretim süreciyle değil, yeniden üretim süreciyle ilişkilidirler. Yeniden üretiminin devamı için gereken çevresel önlemler, kapitalist toplumda yerel yönetimlerin işlevleri olarak şekillenmiştir.

Üretim ve yeniden üretim süreçlerinin ve bu süreçleri düzenleyen otoritelerin birbirlerinden kapitalist bir tarzda ayrıştırılmaları, kapitalist sömürü koşullarının sürekliliğini sağlayan toplumsal işbölümünün en önemli dayanaklarından bir tanesidir. Kapitalizm koşullarında, toplumsal yeniden üretimi yöneten en temel kurumlardan bir tanesi olan belediyeler emekçilerin toplumsal tüketim ihtiyaçlarının kendilerine dışsal bir "hizmet" alanı halinde örgütlenmesini sağlayan en önemli kurum niteliğindedir. İşgücünün meta olduğu kapitalist sömürü koşullarında emekçilerin bireysel ve toplumsal yeniden üretim ihtiyaçları özgürleşme değil karlılık ve kapitalist toplumsal ilişkilerin devamlılığı ekseninde örgütlenir. Emekçilerin bireysel ve kollektif tüketim ihtiyaçlarının özgürleşmeyi hedefler bir tarzda örgütlenilmesi ise üretim ve yeniden üretim alanlarını birbirlerinden ayrıştıran kapitalist işbölümünün ortadan kaldırılmasını gerekli kılar.

Kuşkusuz, yerel yönetimlerin toplumsal içeriğe sahip olan işlevlerinin ekonomik boyutları da bulunmaktadır;

1. Altyapı yatırımlarının yanı sıra, kentsel rant üretilmesinde rol oynayıp, rantları dağıtarak, mal, hizmet, kredi alımıyla kaynak aktarmak (sermaye birikimine katkı);

2. Halkın fiziksel ve kültürel varoluşu için gerekli temeli sağlayarak işgücünün yeniden üretimine katkıda bulunmak (işgücünün yeniden üretimi);

3. Merkezi işlevlerin istikrarlı olarak sürdürülmesini dolaylı olarak gözetmek, kollamak (düzenin ve düzenliliğin sürdürülmesi) şeklinde üç ana ekonomik işleve sahiptirler.

Öte yandan, devletin merkezi ve yerel yönetim parçaları arasındaki işbölümü, ikincil bölüşüm ilişkilerinin etrafında belirlenir. İkincil bölüşüm ilişkileri, üretim sürecinde ilk kez üretici ile patron arasında bölüşülen artığın yeniden aktarıldığı, paylaşıldığı ilişkilerdir. Ve tüm toplumsal karmaşıklık ikincil bölüşüm ilişkilerinde biçimlenir. İşte, devlet yerel yönetimler aracılığıyla bu ilişkilere müdahale eder. Yani, devlet bu kurumlar aracılığıyla, toplumun çeşitli tabakaları ve çeşitli sermaye grupları arasında gelişen karmaşık aktarım süreçlerine müdahale eder. Ayrıca, yerel yönetimler ülkemiz açısından, az gelişmişliğin uzantıları olan gerek kırdaki, gerek kentlerdeki her tür prekapitalist ilişki bakımından ele alınmalıdır.

Tüm bunlardan anlaşılacağı üzere, kapitalist sistemde yerel yönetimlere yüklenen rollerde eleştirilmesi gereken üç ana özellik vardır:

1. Kapitalizmle birlikte yerel yönetimlerin üretim süreciyle ilişkilerinin dolaylılaşması ve devletin işlevlerinin pek çoğundan arındırılarak tarihsel işlevlerinin sınırlandırılması,
2. Kapitalizmle birlikte işletme tarzı bir işleyişe sokulmaları,
3. İşlevlerinin sınırlandırılması ve işletme tarzı işleyiş tarzı işleyişe sokulmalarının bir sonucu olarak katılım-temsil ilişkisinin iyice daralmasına paralel yönetilenlerin yaşadığı toplumsal yabancılaşmanın derinleşmesi.

Bu eleştirel noktalar sosyalist bir yerel yönetim anlayışının ipuçlarını da bağrında taşımaktadır.

B. REEL SOSYALİST DENEYİM

Yerel yönetimler konusunda iki farklı sosyalist deneyimin eleştirisi de yerel yönetimlerle ilgili sosyalist bir bakış açısı geliştirmek açısından yararlı ipuçları sunacaktır.

Bu deneyimlerden bir tanesi olan Sovyet modeli, yerel sovyetleri devletin sönümlenme sürecini hızlandırmak amacıyla kullanılabilecek başlıca kurumlardan birisi olarak görmüştür. Sistem devlet işlerinin yerel birimlere devredilmesi ve bu birimlerde profesyoneller tarafından değil gönüllüler tarafından yürütülmesi ilkesine dayanır. Sovyet modelinin bir başka özelliği yerel sovyetlerin aynı zamanda bir iktidar organı da olmalarıdır. Yani yerel yönetimler devletin asli kurucu organları arasındadırlar. Yerel sovyetlerin yürütme kurulu hem kendi meclisine hem de bir üst sovyetin yürütmesine karşı sorumludur.

Ancak gerçekte sovyetlere devredilen işlerin gö-

nüllülere yürütülmesi ilkesi kısmen gerçekleştirilebilmiş, yerel sovyetlerin birer iktidar organı olarak varlıkları hem yerel hem de merkezi düzeyde ciddi bir ağırlık kazanamamıştır. Giderek işlevsiz yapılarla dönüşen yerel sovyetlerin canlanabilmesinin önündeki en önemli engel demokratik katılım ve denetim mekanizmalarının işletilememesi ile yerel sovyetlerin yürütme komiteleri ve parti yönetiminin özdeşleşmesi, parti ve sovyetin işlevlerinin içiçe geçmesidir. Sonuçta yerel sovyetler de diğer tüm "sosyalist" devlet kurumları gibi emekçilerin gerçek iktidar organları değil bürokratik işleyişin bir parçası olmuşlardır.

Avrupa'da ise 2. dünya savaşı sonrası döneme dek yerel yönetimler bir mücadele alanı olarak sistemli bir örgütlenmeye konu olmamışlardır. Avrupa komünist partileri 2. dünya savaşı sonrası dönemde faşizme karşı burjuva demokratik güçlerle girdikleri ittifakları parlamenter rejimlerin yeniden kurulması döneminde de sürdürürler. Diğer yandan özellikle İtalyan ve Fransız KP'leri faşist rejimlerin yıkılmasından sonra doğan politik boşlukta ortaya çıkan kitlesel hareketlenmeyi de bu ittifakın sürdürülebilmesi uğruna frenlerler. Ancak burjuva güçlerce politik iktidarlardan dışlandıklarında, burjuva kurumları seçimlerle içerden fethetme politikalarını benimserler. Bu partilerin yerel yönetimlerle ilgili olarak geliştirdikleri politikalar esas olarak bu temel yönetim tarafından belirlenmiştir. Reel sosyalist partilerin yerel yönetimlerde elde ettikleri başarı ve düşüşler de kapitalizmin genişleme ve kriz dönemleriyle paralel bir seyir izlemiştir. Kapitalizmin genişleme dönemini yaşadığı refah devleti boyunca birçok belediye yönetimini kazanan ve buralarda uyguladıkları yeniden bölüşüm politikalarıyla seçmen desteği elde etmeye çalışan KP'ler 1980'lerdeki krizle gündeme gelen yeni-liberal saldırılarla önemli kan kayıpları yaşamışlardır.

III. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLER

A. CUMHURİYET BOYUNCA YEREL YÖNETİMLER

Cumhuriyetin kuruluşundan İkinci Dünya Savaşı sonrasına dek süren dek partili devletçilik döneminde yerel yönetimler tümüyle kapitalizmin gerek iktisadi gerek politik etkinliğinin arttırılması hedefiyle düzenlenmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'nin uluslararası sermaye ile girdiği ilişkiler çok partili döneme geçiş ve DP iktidarı yerel yönetimlerin yapısında önemli bir değişim yarattı. Bürokratların

yerel yönetimlerdeki gücü iyice azalırken, eşraf, tüccar, tefeci ve esnafın gücü arttı, bürokratların yerini eğitilmiş serbest meslek sahipleri doldurdu.

Bu dönemde belediyeler "tek işlevlidir. Ağırlikle imar ve altyapıya yönelinmiş, ticari yaşamın canlandırılması önplana alınmıştır.

Dönemin başında 789 olan belediye sayısı ise, 1386'ya ulaştı. Kentlerin ve belediyelerin bu denli hızla büyümesine rağmen, yerel yönetimlerin bütçe içindeki payında ciddi bir azalma söz konusuydu.

Planlamanın etkin bir biçimde başlayıp sürdüğü bu dönemde, bu bilinçli tercih aşırı iç göçle bağlantılıdır.

Sanayileşmenin hızla geliştiği bu dönemde, mevcut kaynakların çok küçük bir kısmı ekonomik olarak etkin bir nüfusun tüketim harcamaları -konut sorunu gibi- yerine merkezi planlamayla doğrudan üretken, sanayi sektörüne kaydırılması yeğlenmiştir. Öte yandan, sanayileşme ile önceki dönemin yerel meclis yapıları arasındaki çelişik durum, 1960'lı yıllardaki hızlı sanayileşme süreciyle çözülmüştür. Ancak bu süre içinde yerel meclislerin hareket alanı iyice daraltılarak bunların sınırlandırıcı etkileri geriletilmiştir.

1970'lerde artık büyük sanayici-tüccarların egemen hale gelmesiyle sözkonusu önlem, yani yerel meclislerin hareket alanının daraltılması gereksizleşmişti. Fakat aynı yıllarda büyük kentlerde yeni toplumsal güçler daha fazla kaynak ve daha geniş yetki istemleriyle ortaya çıktılar. Bu dönemde pekçok yerel yönetim gerek personeli aracılığıyla gerek halkın taleplerinin aktif bir biçimde dile getirmesiyle birtakım fiili yönetimlere girmek zorunda kalıyordu. Ancak, daha da önemlisi, Fatsa'da devrimcilerin yönetimindeki bir yerel yönetim alternatif bir modelin tohumlarını atıyordu. Önceleri, istisna olmalarına rağmen, bu tür örnekler hızla çoğalmaya adaydı. Diyarbakır ise, ulusal motifleri önplana çıkaran bir yönetimle yerel yönetimlerin biçimlenişine fiilen bir başka boyut getirebiliyordu. Toplumsal muhalefetin etkinliği, ekonomik krizle bütünleşince, merkezi otorite kaynakların yeniden düzenlenmesini erteledi. İşte bu iki etken, yerel yönetimlerin bütçedeki payının düşük tutulmasının da ana nedenidir. Böylelikle, yerel yönetimlerde 70'li yıllar, aşağıdan gelen kitlesel bir baskıya karşı merkezi otoritenin bu kurumları politik ve mali denetim altında tutma girişimleriyle karakterize oldu.

B. FATSA DENEYİMİ

1979 yılında devrimci aday, Fikri SÖNMEZ Fatsa'da belediye başkanı seçildi. Fikri SÖNMEZ'in belediye başkanı seçilmesi, devrimcilerin o güne dek Fatsa'da yaptıkları çalışmaların ve bu çalışmalar sonucunda halkın güvenini kazanmalarının sonucudur.

Fatsa esas olarak dönemin anti-faşist mücadelelerinde yerini alarak, anti-faşist bir mevzi olarak yerel yönetimin ilk örneklerinden oldu. Türkiye'de halkın yönetime katılmasının ilk örneği oldu. Kurulan komiteler aracılığıyla halk yönetime katıldı. Bunun en çarpıcı örneği "çamura son kampanyası"dır. Halkın örgütlü katılımı Fatsa'da tefeciliğe ve karaborsacılığa karşı da mücadele edilmesini olanaklı kıldı.

Fatsa bu özellikleri ile alternatif bir yerel yönetim oluşturulmasının kilometre taşlarından. Ama gerek iç savaş ortamında kısa bir süre yaşayabilmiş olması gerekse o dönemde devrimcilerin sınırlı bakışları alternatif bir yerel yönetim modeli haline gelmesini engelledi. Ama bu Fatsa'nın alternatif yerel yönetimler için tarihsel önemini azaltmadı.

IV. BÖLÜM : 1980'LERDE DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SERMAYENİN YENİDEN YAPILMASI VE YEREL YÖNETİMLER

1970'li yıllar tüm dünya için sonraları çok önemli sonuçlar doğuracak bir değişim döneminin başlangıcı oldu. Zira bu yıllarda kapitalist dünya ekonomisi ile başlayan süreç petrol krizleri ile birlikte dünya ekonomisinde büyük çalkantılara yol açtı. Uluslararası sermaye, özünde kar oranlarının düşme eğiliminin yattığı bu krizin neden olduğu sorunları aşmak amacıyla uluslararası çapta çok derin etkiler yaratan bir yeniden yapılanmaya yöneldi. 1980'lere doğru Türkiye de krizle ve uluslararası sermayenin dayattığı yeniden yapılanma tedbirleri ile karşı karşıya geldi.

A. SERMAYENİN YENİDEN YAPILANMA SÜRECİNİN ÖZELLİKLERİ

Uluslararası sermayenin girdiği kriz, (1) pazar ve dolaşım olanaklarının yetersizleşmesi; (2) hammadde ve enerji kaynaklarının yeterince denetim altına alınamaması; (3) işgücünün artan maliyeti ve artan bütçe açıkları olarak cisimleşiyordu. Bunları aşmak amacıyla kapsamlı bir anti-kriz programı ve yeniden yapılanma arayışları gündeme girdi. Özellikle mikroçip alanında gerçekleşen teknolojik atılım sözkonusu sorunlara çok farklı düzeylerde çözüm olanakları sağladı. Bilginin çok hızlı üretilme ve

dolaşabilme olanağı kavuşması, sermayenin akışkanlığında ve üretimin yapısının esnekleşmesinde olağanüstü bir ivme sağladı.

Sanayi ve hizmet sektörleri bilgi üretiminin yeni dinamikleri çerçevesinde yeniden örgütlendirildi. Bu yeniden örgütlenmenin bir sonucu farklı işlevlerin en uygun (farklı) mekanlarda yerine getirilmesi oldu. Böylelikle mekanlara göre oluşmuş sabit düzenlemeler çöktü. Mekanlar eski anlamlarını yitirmeye ve bağımlı bir değişken haline gelmeye başladı. Bu gelişmelerle bağlantılı bir şekilde, krizin de bir özelliği olarak spekülasyon kazançlar büyük ölçüde arttı ve mali sermaye motor güç haline geldi. Hizmet sektörü büyük bir genişleme gösterdi, pazar sorunuy-sa yeni alanların metalaştırılması, tüketimin kamçılanması, yeni pazarların uluslararası sermayenin denetimine girmesi ile çözülmeye çalışıldı. Kamu sektörünün özelleştirilmesi de bu önlemlerin tamamlayıcı bir parçası oldu.

Emeğin yeniden yapılandırılması sürecinde gerek ulusal gerekse de uluslararası planda işçi sınıfı hareketlerinin yenilgiye uğratılmış olmasının rolü belirleyici oldu. Böylelikle gündeme giren yeni teknolojik olanaklar kriz koşullarında yeni işsiz kitleleri yarattı. 1945'ler sonrası elde edilen sosyal haklar ve ücretler geriletildi. Bilginin metalaşmasıyla en başta hizmet sektöründe yaygın bir proleterleşme yaşanmaya başladı. "Emek yönetimi teknikleri" ile sömürü oranı arttırıldı. İformel ekonomi yaygınlık kazandı. Üretiminin uluslararası planda gerçekleşmeye başlaması ile birlikte, dünya bir manüfaktür haline geldi. Bunların yanı sıra, hammadde ve enerji kaynaklarının yeniden paylaşımı amacıyla "yeniden sömürgeleştirme" yöntemleri uygulanmaya başlandı. Tüm bunlar sermayenin uluslararasılaşmasında yeni bir aşamaya ulaşıldığı anlamına gelmektedir.

B. YENİDEN YAPILANMA SÜRECİNDE DEVLET

Uluslararası tekellerin hareket serbestisi açısından sınırlayıcı bir role bürünen ulusal pazarların aşılması doğrultusundaki gelişmeler, ulus devletlerin krizine ve ulus devletlerin yeni rollere kavuşmasına yol açtı. Ulus devletlerin ekonomi, siyaset ve toplumsal alanlardaki belirleme, karar alma insiyatifleri geriledi. Uluslarüstü merkezlerde alınan kararlar (ulus devlet aradan çıkarılmaya çalışılarak ya da sadece alt düzenleyici bir role büründürülerek) uygulamada doğrudan yerel merkezler eliyle yürütülmeye başlandı.

Bu gelişmeler merkezi ulusal devlet aygıtının işleyiş biçimi ve toplumsal rolünde önemli farklılaşmalar yarattı. Devlet giderek daha "teknik"

(düzenleyici) bir aygıt haline geldi. Son derece merkezileşen bilginin toplanıp planlanma sürecinde ulus devlet ağırlıkla uluslarüstü merkezlere tabi alt düzenleyici bir role kavuşmaya başladı. Buna karşın uygulama aşamasında yerel parçalar belirlenen işlevler dahilinde önplana çıktı. Bilginin merkezileşmesi ve toplumsal birimlerin parçalanma eğilimi, uluslarüstü kurumlar yaratıp ulus devletlerin işlevlerinin değişmesi ve sınırlandırılmasına yolaçarken, egemen ideolojiler de buna paralel bir değişim geçirdi(1).

Artık devlet ekonomiye müdahale tarzında politik meşruiyet ve toplumsal yeniden bölüşümü öne çıkaran bir vurgu yerine, politik egemenliği daha açık zor ve manüpülasyon yoluyla yaparken, sermaye birikimine olan vurguya ağırlık vermektedir. Örneğin, informel ekonominin yaygınlaşması, devletin yeni rolündeki farklılığın çarpıcı bir göstergesidir.

Öte yandan, ulus devletin işlevlerinin bir bölümünün uluslarüstü kurumlara, yerel yönetimlere, yeni sivil toplum kurumlarına devredilmesi politik iktidar erkinin yeniden biçimlenişini beraberinde getirdi. Kimin neden sorumlu tutulabileceği silikleşti. Çıplaklaşan sömürü ve baskı ilişkilerine karşın, topyekün politik sorumluluk ortadan kalkmaya yüz tuttu. İktidar daha karmaşık ve "görünmez" bir özellik kazandı.

Türkiye'de de bu gelişme kendisini devletin açık ve denetlenemez bir baskı aygıtı olarak yeniden örgütlemeye yönelmesiyle karakterize etmektedir. Devletin medya tekeli terketmesi, sağlık-egitim alanlarının özelleştirilmesi, planlama ve üretim işlevlerinden vazgeçmesi vb. sonucu sivil toplum-devlet ilişkisi yeniden biçimlenmektedir. Bütün bu gelişmeler her türlü sivil toplum kurumunu sermayenin doğrudan egemenlik alanının bir parçası haline getirirken, devlet de bu egemenliğin çıplak zor aygıtı olarak yeniden örgütlenmektedir.

Sözkonusu gelişmeler ve "yeniden sömürgeleştirme" politikaları ekseninde az gelişmiş ülkeler, sektörel pazarları bilgi akışını elinde tutan uluslarüstü

(1) Örneğin, yeni liberalizm "Globalleşme" tezlerinde, sermayenin muazzam biçimde uluslararasılaştığını, artık ulusal sınırlara gerek kalmadığını, ulusal devletlerin gününü doldurduğunu, piyasanın dünya çapındaki işleyişine ulusal devletlerce müdahale edilmemesi gerektiğini dile getirmektedir. Oysa diğer yandan da ulusal sınırları içerdin parçalayacak şekilde bölgesel temele dayanan "mikro milliyetçilik" yaygınlaşmaktadır. Yine, günümüzde ırkçılık kültürel ırkçılık olarak su yüzüne çıkarken, kültürel farklılıkları vurgulayan (böylece parçalanmayı körükleyen) ancak bir ırkın (örneğin Avrupa merkezli ırkların) üstünlüğünü önplana çıkarmaktadır. Böylece globalleşme tezleri ile mikro milliyetçilik ve kültürel ırkçılık ulus devletleri parçalamak noktasında birbirlerini tamamlamaktadır.

tekeller tarafından yeniden değerlendirilmeye tabi tutuldular. Uluslararası yeni işbölümü uyarınca az gelişmiş ülke yerel yönetimleri özel bir önem taşıırken, emperyalist stratejilerin oluşturulduğu kurumlardan Dünya Bankası da buna uygun yeni politikalar geliştirdi.

Han ve Putten, "60 yıllık bir perspektif içinde 3. Dünya ülkelerinde yerel yönetim" adlı makalesinde şöyle demektedir.

"Son yıllarda gelişmekte olan ülkelere yardım konusunda diğer birçok kuruluştan daha fazla harcama yapan... Dünya Bankası, etkin yerel yönetim savunuculuğunu üstlenmiştir. Bankanın bu konuma gelmesinin birçok nedeni vardır. En önemli nedenlerden başta geleni, Bankanın kentlerin ekonominin motoru olduğu sonucuna varmış olmasıdır. Gelişmekte olan ülkelerde, nüfusun üçte biri kentlerde yaşamasına rağmen, kentler bütün mal ve hizmetlerin yüzde altmışını üretmektedir. Bu nedenlerdir ki, kentlerin iyi bir işleyişe kavuşması önemlidir. Trafik tıkanıklıkları, kötü kent planlaması, su sağlamak-taki yetersizlik, düzensiz kamu ulaşımı, bütün bunlar kentlerin ulusal ekonomiye yeterince katkıda bulunmadıklarını göstermektedir. (...)

"Bankanın yeni stratejisi, bu nedenle yerel kurumların özellikle yönetim ve mali idare alanlarında güçlendirilmesini amaçlamaktadır. Bu değişiklik, ilk olarak 1985 yılında yapılan bir belediye uzmanlar toplantısında Bankanın Başkanı tarafından ifade edilmiştir. O zamandan bu yana Bankanın kentsel alana yardımı dört katına ulaşmış, yılda bir milyar dolardan 4 milyara yükselmiştir. Bu yeni strateji diğer "yardım kuruluşları" tarafından da izlenmiştir."

İşte, liberallerin son yıllardaki devletin işlevinin sınırlandırılması ve ademi merkezîyetçilik vurguları ile yerel yönetimlerin mali ve işlevsel açılarından "güçlendirilmesi" çabalarının altında sermayenin ve devletin yeniden yapılandırılması yatmaktadır.

C. KENTLER VE DEĞİŞİMİN GETİRDİKLERİ

Kapitalizmin 20. yüzyılın son çeyreğinde ulaştığı aşamada kentler çok daha karmaşık bir yapılanmaya kavuşmuşlardır. Bilginin, üretimin yapılanması ve denetlenmesinde kilit rol oynayabilmesini sağlayan teknolojik gelişmeler, iletişim ve ulaşım da gelişen dev ağ, "mekanın" toplumsal rolünü farklılaştırmıştır. Üretimin parçalanabilirliği ve ücretlerin aşağı çekilmesi eğilimi, informal sektörün hızla büyümesine yol açıp, çok geniş işsiz ve yarı işsiz kitleler yaratırken mekanların da çeşitli özelliklerine göre yeniden işlevlendirilmesine yol açmıştır. Buna göre, büyük üretim üniteleri, küçük ve daha

rasyonel parçalara bölünerek emek, hammadde, enerji, ulaşım-dağıtım koşullarına göre en elverişli düzenlemeler yapılmaktadır. Böylece mekana göre düzenleme mantığı terkedilerek, mekan bilginin yönlendirdiği üretim sürecine tabi bir değişken durumuna gelmiştir. Artık mekansal uzaklıklar ortadan kalkmış ve yepyeni bir "zaman-mekan" ilişkisi ortaya çıkmıştır.

Bu yeni "zaman-mekan" ilişkisinin yarattığı değişimi, birçok olgunun yeni rolü çerçevesinde yeniden algılanmasını zorunlu kılmaktadır. Buna karşın, yaşadığımız dönem, henüz bu algıların toplumsallaşmadığı, netleşmediği bir ara evreyi karakterize etmektedir. Dünyanın her yanında ister üretim-dolaşım ister politik, isterse de sosyal amaçlı ulaşım ve iletişimdeki kolaylık bir anda dünyayı büyük bir manüfaktüre, dev bir borsaya ve sosyal, etnik çatışmaların fişkırdığı bir arenaya çevirdi. Sosyalizmin kriziyle içiçe geçen bu toplumsal bunalım, kapitalizmin toplumu parçalayıcı etkisi altında bunalan kitlelerin kendilerini geleneksel cemaat kimlikleri etrafında ifade etmelerine yol açtı. Modern toplumsal kimliklerin krizi, etnik, ırksal, dinsel, vb. kimliklerin yeniden canlanışına yolaçtı. Bu ise, kentleri geleneksel kimliklerin bir çatışma alanı haline getirdi. (Dünyada ve ülkemizde de şeriatçılığın güçlenmesinin en önemli nedeni de bu toplumsal parçalanmaya karşı reaksiyoner bir çıkış olabilmesi ve bir başka bütünlük önerebilmesidir. Şeriatçılık en geleneksel öge olan dinin bugünkü en reaksiyoner ifadesidir. Hemşericilik, güçlenen mezhepler, milliyetçilik gibi olgular da parçalanma karşısında diğer tepkilerdir.)

Bunun yanı sıra, bilginin hızlı dolaşabilme özelliği ve mali sermayenin kazandığı düzenleyici rol, emeğin yeniden üretim sürecinde çeşitli özel ve kamusal alanların metalaştırılması gibi gelişmeler, hizmet sektörünün büyük bir çeşitlilik içinde genişlemesine yol açarak kentleri olağanüstü karmaşık bir yapıya büründürdü. Emeğin yeniden üretimini meta alanına dahil edilmesi, özel alanın uğradığı, kapitalist "tecavüz", bu hizmetlerde uzmanlaşan çeşitli kurumları, mekanları, kentlerin belli bölgelerinde yoğunlaştırmaktadır. Buna bağlı olarak, emeğin yeniden üretimine yönelik tüm toplumsal pratiklerin organik bir ilişki içinde olduğu kent parçaları dağılmakta, mahalleler ve mahalle yaşamı, komşuluk ilişkileri yok olmaktadır.

Kentlere yığılan nüfusun sınırları iyice genişleyen ve üstelik sermayenin yeniden yapılanma sürecinin asli bir parçasına dönüşen informal ekonomi tarafından emilmesi toplumsal yapı ve normları kökten sarsmıştır. İnfomal sektörün büyümesi 1960'lar sonrası sağlanan toplumsal standartların eritilmesine

yolaçmıştır. Özellikle az gelişmiş ülke kentlerindeki informal sektörde yığılan düzensiz emekçi kitleleri, yüksek hareket yeteneğine sahip uluslararası sermaye için bir avantaja dönüştürülmüşlerdir. İnformel sektörün yaygınlaşması, ırksal, etnik, dinsel farklılıkların belirginleşmesiyle birlikte, birbirinden çok değişik özellikler taşıyan kentsel parçaları ortaya çıkarmaktadır. Eski ikili-kent yapısının yerini artık çok parçalı kent yapısı almaktadır.

Diğer taraftansa, sürekli göç nedeniyle istikrar-sızlık üreten kentlerin konumu, zorla göçü önleme, kente girişi yasaklama ve benzeri önlemleri beraberinde getirmektedir. Egemen kültür de buna uygun olarak kentlilerin "diğerlerini" aşağılamasını meşrulaştıran bir biçimde yeniden üretilmektedir. Oysa kapitalizmin birlikte ortaya çıkan ve çok köklü bir sorun olan kente göçün çok daha uzun vadeli ve insani gereksinimleri gözeterek çözülmesi hedeflenmelidir.

Bu tablo, alternatif bir kent ve yerel yönetimi açısından bazı ana yönelimleri ortaya çıkarmaktadır:

1. Bilgi üretimi özel mülkiyet temelindeki kar amaçlı üretimin yerini toplumsal mülkiyet temelinde toplumsal yarar amaçlı üretime yönelik olarak yeniden ele alınmalıdır. Bilgi üretiminin toplumsal yarara yönelik kullanımı her açıdan büyük olanaklar sunabilir. Mekanın tek boyutlu "araççı" kullanımı terkedilmelidir. Üretim ve işbölümünü esnetebilen teknolojik olanaklar sosyal çarpıklıkların derinleştirilmesi değil giderilmesi doğrultusunda devreye sokulmalıdır. Çalışma saatleri kısaltılarak işsizliğin azaltılması ve insani özgürleştirilecek düzenlemeler hedeflenmelidir.

2. Emek gücünün yeniden üretim işlevlerini mekansal düzeyde bütünleştirecek, karlılığı değil, toplumsal yararı önplana alan bir yeniden düzenleme yapılmalıdır. Çalışma, konut, dinlenme, sosyal hizmet ve kültür, mekansal olarak birbirlerine yaklaştırılmalıdır. Programlı olarak bu işlevlerin birinde yoğunlaşan kent bölgeleri, tüm ihtiyaçlara cevap verecek biçimde yeniden düzenlenmelidir.

3. Farklı kimliklerin, farklı kültürlerin etkileşim içinde birarada yaşayabilecekleri, eşit haklara sahip olabilecekleri, insanın özgürleşmesine elverişli yerel toplumsal ve yönetsel yapılar oluşturulmalıdır. Yerel dayanışmanın vereceği güçle, diğer yerel parçalarla iletişim kurularak bilgi tekeli kırılmalı ve mekana tek boyutlu yaklaşımının önü alınmalıdır. Bu nedenle yerel iktidarlar kendi iletişim, karar alma ve ittifak ağlarını örmelidirler.

D. 1980 SONRASI TÜRKİYE'DE SERMAYENİN YENİDEN YAPILANMASI VE YEREL YÖNETİMLER

1980'lerde Türkiye'de belediyelerin gelişimini belirleyen iki ana faktör vardır: 1) Dünyada yaşanan ekonomik kriz ve uluslararası sermayenin yeniden yapılanması 2) Türkiye'de uygulanan "ithal ikameci sanayileşme" modelinin girdiği kriz ve yeni uluslararası işbölümüne uygun olarak yeniden yapılanma. Bunlara ek olarak bir de 12 Eylül öncesinde yerel yönetimlerin toplumsal muhalefetin etkin olmaya başladığı odaklar olması nedeniyle merkezi otoritenin bu kurumları "temizlemesi" ve denetim altında tutma çabaları da yerel yönetimlerin yeniden biçimlendiriliğinde rol oynadı. 12 Eylül sonrasının en geniş işten çıkarma ve tasfiyesi belediyelerde yaşandı. 82 Anayasasının 127. maddesinde "büyükşehir yerleşim merkezleri için özel yönetim modelleri getirilebilir" denirken, hemen altında da İçişleri Bakanına yerel yönetim organlarını ve üyelerini görevden alabilme yetkisi verildi.

Bu dönemde dünyada yaşanan kriz ve anti-kriz politikaları Türkiye'ye de yansıdı. 70'li yılların ikinci yarısından itibaren tıkanan ekonomiye artık egemen hale gelen tekelci sermayenin istekleri doğrultusunda 24 Ocak kararlarında somutlaşan köklü bir yeniden yapılanma programıyla çözüm arandı.

24 Ocak kararlarıyla birlikte, iç pazara üretim yapan ve dış krediyle yürütülen "ithal ikameci sanayileşme" politikaları terkediliyordu. 12 Eylül sonrasında daha katı bir biçimde uygulanan bu programın ilk birkaç yılı esas olarak sosyal hakları ve ücretleri kırpın bir kemer sıkma programı niteliğindeydi. Daha sonraları da kapsamı genişleterek süren bir önlemler ücretleri dondurup, devalüasyon yapıp ihracatı attırarak bütçe açığını ve dış borçları kapatmayı hedefliyordu. Birçok sektörün terkedilip bazı sektörlerde yoğunlaşmayı öngören bu politikalar uluslararası yeni işbölümüne göre dünyada hızla uluslararasılaşan sermaye ile bütünleşmeyi amaçlamaktaydı. Bu dönemde iç pazar yabancı sermayeye açıldı. Gümrük duvarları aşağı çekildi. Sanayileşme yavaşlayarak, yatırımlar spekülasyon alanına kaydılar. Hizmet sektörü iyice büyüdü. Bu dönemde devletin ekonomideki temel işlevi "dünya ekonomisiyle bütünleşmenin" önkoşulu olarak ulaşım ve iletişim gibi mal ve sermaye dolaşımını hızlandıran altyapı yatırımlarını yaygınlaştırmaktı. Bu doğrultuda kamu yatırımları -iletişim ve karayolu ulaşımı gibi alanlar istisna olmak kaydıyla- iyice daraltılırken özel sektöre büyük ayrıcalıklar tanındı. Bunlara rağmen, dış borç artarak büyüdü ve çarpıcı boyutlara ulaştı. Egemen hale gelen tekelci sermaye

bu politikaları uygularken küçük üreticilik de sistemin koltuk değneği rolünü üstlendi.

24 Ocak kararları ve bu kararların uygulanabilme zeminini oluşturan 12 Eylül sonrasında, devletin sosyal hakların kırılmasında ve uluslararası bütünleşme için öncelikle gereken altyapı yatırımlarının yaygınlaştırılmasında yoğunlaşan rolü doğru dan belediyelere de yansıdı.

Dünyada ulus devletlerin rollerinin değişmesi ve sınırlandırılması eğilimi, ülkemizde de TÜSİAD ve büyük sermayenin temsilcileri tarafından yerel yönetimlerin mali ve işlevsel açıdan güçlendirilmesi önerilerine koşut olarak gelişti. Diğer yandan da, yerel yönetimlerin çoğaltılması ve parçalanması savunuldu. Ancak, T.C.'nin Osmanlı'dan beri gelen merkezîyetçi yapısının kolay değişeceğini sanmak yanılgıdır. Günümüzde, merkezi bürokrasi çeşitli siyasal partilerin içinden ve diğer kurumlardan doğru bu gelişmelere karşı direnmektedir. Muhtemelen, bu gelişmeler, sözkonusu direncin de etkisiyle, ülke koşullarının rengini kattığı birtakım çözümlere ulaşacaktır.

Bu doğrultuda 1930 yılından sonra hiç dokunulmamış olan 1580 sayılı Belediyeler Yasası'na 1984'de çıkarılan 3030 sayılı Yasa ile ekler yapıldı. Böylece belediyelerin yapısında kısmen değişiklikler meydana geldi. Belediyelerin "teknik" bir kurum haline gelmeleri ve işletmecilik tarzında işlevlendirmeleri bu dönemde bir sıçrama kaydetti. Altyapı yatırımlarına yönelmeleri için gelirleri arttırılan belediyeler Dünya Bankası gibi kurumlardan büyük krediler alırken önemli yatırımlarda da yabancı sermayenin ortak olmasını zorunlu kıldılar.

Diğer yandan, 3030 sayılı yasayla anakent-çevre belediye bölünmesine gidildi. Bu uygulama da kent karmaşıklığı karşısındaki ademi merkezileşme eğilimine ve sermayenin esnek yapılanması doğrultusunda rasyonel bir işleyişe denk düşmekteydi. Ancak, bu durum, mevcut uygulama içinde dengesizlikleri arttırırken anakentin çevre belediyeleri üzerinde baskı kurabilmesinin yolunu açmaktadır.

Bu doğrultuda belediyelerin bünyesindeki gelişmelere gözatalım.

1. Belediyeler, 12 Eylül'ün baskılarından yararlanılarak, -sosyal hakların kırılması uygulamalarının da bir parçası olarak- işgücünün yeniden üretilmesine yönelik işlevlerinden sistemli bir tarzda arındırıldılar. Sağlık, eğitim, beslenme, ısınma, konut, toplumsal güvenlik, sosyal yardım ve kültür harcamalarının toplamı belediye bütçelerinin %51'i civarında olup, bu miktar da çoğu kez reklam amaçlı olarak kullanılmaktadır. Temel gıda ve zorunlu ih-

tiyaç maddelerinin sağlanması zaten hiç uygulanmazken, bunlar üzerindeki fiyat denetimi de kalktı. ANAP'ın devletin organlarına fiyat denetiminden vazgeçmeleri doğrultusundaki telkinleri sonucunda ilerleyen fiyat serbestisi, 1991'de fiyat-ücret tarifelerini saptama yetkisinin belediyelerden alınıp, ilgili meslek kuruluşlarına verilmesiyle sonuçlandı.

1980'lerde belediyelerin harcamaları artmış olmasına rağmen, iki ana işlevi iyice daralan belediyelerin asıl harcama alanı yatırımlar olmuştur. 1980'de belediye harcamalarının GSMH'ya oranı %0.96 iken, 1987'de iki mislinden fazla artarak %2.42'ye ulaştı, 1990'da ise, %1.97 idi. Bunun içinde yatırım harcamaları 1980'de %17 iken, 1986'da %40'a ulaşmıştır.

2. Kamu mülkiyetinin ve kamu yatırımlarının küçültülmesi ve bu alanların özel sektöre devri belediyelerde dört ayrı yoldan uygulanmıştır:

a) Özelleştirme ve ihaleler: ANAP döneminde başlayarak belediyeler geriye kalan temizlik gibi sınırlı işlevlerini de terketmeye, bu işlevleri taşeronlara devretmeye başladılar. Tek işlevli belediyeler haline geliş böylelikle hızlandı. İhaleler ise, bu yegane işlevlerinin, yani sermaye birikimine katkının en önemli araçlarından oldu. 1988'de belediyeler aracılığıyla özel sektöre 1 trilyon TL civarında kaynak transferi yapıldı. 1980 sonrasında, İller Bankası yeniden çıkarılarak kamu harcamaları "yerelleştirildi". 1980'de sabit sermaye yatırımlarında %95 olan merkezi yönetim yapı 80'li yılların sonlarında %80'e geriledi. Bunun anlamı, ikinci bölüm sürecinde pek çok küçük sermaye grubunun belediyeler aracılığıyla dağıtılan kaynaklardan pay elde etmesidir. Yerel yenden paylaşımında en önemli pay (yatırımların %80'i) daima inşaat sektörüne gitmiştir. İnşaat sektörüne harcanan payın yarısı da yol yapımına ayrılmıştır. İnşaat harcamalarından yerel küçük müteahhit ve tüccarlar pay alsada, özellikle büyük şehirlerdeki ana yatırımlar STFA, ENKA vb. gibi büyük tekeller ile bunlarla ortaklaşan uluslararası tekellerin hegemonyasıdır. Dünya Bankası gibi emperyalist stratejilerin düzenleyicisi kurumlar özellikle büyük şehirlerdeki bu ana yatırımları büyük kredilerle desteklediler.

İkinci önemli harcama payı makine ve donanım ayrılmaktadır. Büyük makina, otomotiv sektörü, vb.ni kapsayan bu alanda, Koç, Sabancı, Çukurova gibi dev tekellerin elindedir. Bu alandaki kaynakların hemen tümü bu tekellere akmaktadır.

Üçüncü harcama alanı olan etüd ve projeler ise, bütçelerde %3 gibi küçük bir paya sahiptir. Buna rağmen, etüd ve proje işlerinin özelleştirilmesi ile bir-

likte, teknik uzmanlık gerektiren çok sayıda meslek sahibi sistemle bütünleşti. Bu alandaki serbest meslek grubunun belediye meclisinde artan oranı da, belediyelerin ikincil bölüşüm sürecindeki etkili rolü açısından iyi bir göstergedir.

b) Toprakların özel mülke devri:

Ülkemizde gecekonduyla başlayan toprağa el koyma süreci, önceleri konut sorununa bir çözüm olarak gündeme girmişti. Ancak, iç göçün artarak sürmesine paralel gecekondu, giderek daha geniş miktarda toprağın piyasaya meta olarak girmesini sağladı. Nitekim, 80'li yıllarda ortaya çıkan arazi mafyaları sistemli bir tarzda gecekonduculara kamuya ait toprak satarak çok büyük gelirler elde ettiler.

Ayrıca belediyelerin inşaat üstlenen müteahhit ve tüccar şahıs/firmaların da belediyelerin toprak politikasının belirlenmesi ve çıkar sağlamada önemli payları vardır. Plan yapma, değiştirme, planı onaylama ve uygulama tekeline sahip olan belediyenin uygulamada yetkili organı meclisidir. Belediye meclisleri de toprakla doğrudan ilgili olan emlakçı, mimar, inşaat mühendisi, müteahhit ve diğer taşınmaz sahipleri ile doludur. İstedikleri gibi bir toprak politikası uygulayarak, toprakların özel mülke devri ve büyük rantlar elde edebilmektedirler.

c) Taşınmazların vergilendirilmesi:

Emlak vergisini belediye meclisinde oluşan Takdir Komisyonlarının belirlemesi, keyfi, düşük vergilendirmeye olanak tanıyarak sermaye birikimine katkıda bulunmaktadır.

d) Borçlanma: Özel ulusal bankalara veya uluslararası bankalara, kurumlara belediyelerin borçlanarak yüksek faizler aracılığıyla kaynak aktarmaları 1980'ler sonrasında gündeme girdi. Şu anda, belediyeler her yıl kaynaklarının %20'sini mali sermayeye ayırmak durumundalar. Bu borçlanma erken toplanmış vergidir. Belediyeler artık her yıl aldıkları yeni kredilerin ve borçların üstünde geri borç ödemesi yapmaktadırlar. 1988'de ödenen faiz alınan krediden 85 milyon TL, 1989'da ise 146 milyon TL daha fazladır.

E. YEREL YÖNETİMLERDE HAZIRLIKLAR: ÇİLLER-KARAYALÇIN PLANI

Son zamanlarda, özellikle de Karayalçın'ın seçilmesinden sonra yerel yönetimler ana gündem maddelerinden birisi oldu. Özellikle de iki vesileyle.

Birisi seçimlerle ilgili olarak, yerel seçim sonuçları önümüzdeki bir kaç yıl içinde çatısı yeniden çatılmaya çalışılan rejimin kaderinin belirleneceği kritik bir dönemin dinamiklerini yansıtacak. Kürt

Hareketinin seçimlerde belediyeleri ele geçirmesinin ve RP'nin Batı yakasındaki muhtemel başarısının yaratacağı siyasal sonuçlar da bunda önemli bir yer tutacak. Bu gelişmelerin yaşanan rejim bunalımını derinleştireceği açıktır. Bunlara karşı alınacak önlemler arasında çift dereceli seçimden sıkıyönetime kadar çeşitli olasılıklar dile getirilmektedir.

Bunların yanında esas olarak sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda yerel yönetimlerin işlevleri yeniden belirlenmeye çalışılmaktadır. Yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılmasında ademi-merkeziyetçi bir yapı üzerinde durulmaktadır. Ve bu çözümün Kürt Sorunu da çözüleceği varsayılmaktadır. Ademi-merkeziyetçi bir yapı sapma olanağını da getirmektedir. Bu saptmaları önleyici tedbirler düşünülmektedir. Öyle bir ademi-merkeziyetçi yapı olsun ki hem kararları hızlı ve etkili olarak alabilsin hem de sermayenin ve rejimin isteklerinin dışına çıkmasın. Hedeflenen bütün bu düzenlemeler "demokratikleşme", "özerkliğin yerleşmesi", "yerelleşme" yakıştırmalarıyla gündeme sokulmaktadır. Ancak ülkemizdeki merkeziyetçi geleneğin bu gelişmelere derhal ayak uydurması beklenmemelidir. Nitekim merkezi bürokrasinin çoğu ve kimi siyasal kadrolar özellikle yaşanan rejim bunalımına yaslanarak gelişmelere karşı direnç de göz önünde tutulduğunda ülkenin özgül koşulları mevcut akışa bir ölçüde kendi rengini de katacaktır.

Önceden yerel sermayelerin/güçlerin doğrudan etkisinde olan ve uluslararası sermayenin ancak devlet aracılığıyla ilişkilendiği yerel yönetimler, artık doğrudan uluslararası sermayenin etki alanına girmektedir.

Uluslararası sermayenin ulusal pazarları parçalayıcı yönelimi ile birlikte devlet bu parçalanmışlığın koşullarını oluştururken kendi işlev ve görevlerini de parçalamaktadır. Bu parçalanma bugüne dek tek tek uygulamalarla yapılırken artık sistemli ve kapsamlı bir yeniden yapılanmaya dönüştürülmek istenmektedir. Yerel yönetim reformu olarak sunulan Çiller-Karayalçın planındaki mahalli idareler yasa taslağı sermayenin bundan sonraki ihtiyaçlarına göre hazırlanmaktadır.

Taslağa göre, yatırımcı ve icracı bakanlıkların taşra hizmetlerinin ve personelinin tümü araç ve gereçleriyle birlikte belediyelere devredilecek. Böylece bakanlıkların eğitim, kültür, spor, sosyal hizmet, çevre, sağlık, imar, bayındırlık, tarım, ormancılık, turizm, ticaret sanayi ve alt yapı konularındaki yerel nitelikli kamu hizmetleri yerel yönetimlere devredilecek. Belediyeler genel bütçeden daha fazla pay alabilecekken, kendi sınırları içinde özel vergiler de toplayabilecekler. Bu amaçla çöp, çevre, hava kir-

liliği, turizm, büyükşehir vergileri konulmaktadır.

Böylece yavaş ve hantal yapısı ile sermayenin isteklerini zamanında karşılamakta zorlanan merkezi devletin işlevlerinin pek çoğu hızlı ve etkili bir işletmecilik zihniyetiyle çalışacak yerel yönetimlere devredilmek istenmektedir.

Bu aynı zamanda parçalanmış ulusal pazarda sermayenin coğrafi olarak farklı istemlerini yerel olarak yaptırtmasını getirecektir. Böylece merkezi yönetimin farklı yerler için farklı kararlar alması yerine, bu kararların oralarda alınması sağlanacaktır.

Böylece sermaye, istediği koşulları yerel yönetimlere dikte ettirebilecekken, yerel yönetimleri de kendi aralarında rekabete sokacaktır. Bu rekabet ise daha yoğun sömürü koşullarını oluşturmaya yönelterek halkın daha çok sömürülmesini ve yoksullaşmasını getirecektir.

Bunların yanında artırılan ve yaygınlaştırılan vergilerle belediye harcamaları tümüyle halka yüklenecektir. Personelin belediyelere devri ile emek örgütlenmesi parçalanacak, mali yük merkezi yönetimden belediyelere kaydırılacak, büyük sermaye karşısında yerel yönetimler güçsüz kalacaktır.

Bu tür işlevlerini büyük ölçüde devreden devlet ise sapma gösterenlere karşı düzenleyici bir role bürünürken, esas olarak da açık bir baskı ve zor aygıtına dönüşme yolundadır.

V. BÖLÜM

YEREL YÖNETİMDEN YEREL İKTİDARA

Yerel yönetimler (ya da kent meclisleri) nasıl ki tarih boyunca içinde yer aldıkları üretim ilişkileri ve iktidar yapılarının birer parçası olmuşlarsa, sosyalizm koşullarında da sosyalist üretim ilişkileri ve sosyalist iktidar yapısının somut gelişimi içinde biçimleneceklerdir. Dolayısıyla sosyalistlerin yerel yönetimlerle ilgili geliştirecekleri yerel yönetim kuramı, kapitalizmin bugünkü somut biçimlenişine alternatif oluşturabilecek ve geçmiş reel sosyalizm deneyiminin radikal bir eleştirisi üzerinde yükselcek bütünlüklü bir sosyalizm projesinin bir parçası olacaktır. Bunun bugün için anlamlı böylesi bir projenin sac ayaklarını toplumsal çatışmalar içinde oluşturulacak olan birleşik bir kent muhalefeti örgütlemektir.

Kapitalizmin yeniden yapılanma sürecinde ulus pazar ve ulus devletler toplumsal yapılanmanın üzerinde yükseldiği temel birimler olmaktan çıkmaktadır. Buna karşın yerel parçalar ve yerel yönetimler uluslararası düzeyde örgütlenen kapitalizmin en küçük temel birimleri olmaya doğru evrilmektedirler. Bu durum önümüzdeki on yıllarda kentlerin tarih-

sel rollerinin daha da öne çıkacağını göstermektedir. Kapitalizmin teknolojiyi toplumsal parçalanma ve yabancılaşmayı artıracak biçimde kullanması kentlerin üstleneceği toplumsal rolde yerel yönetimleri giderek daha "teknik" basit uzantı durumundaki kurumlar olmaya doğru evrilecektir. Oysa kapitalizmin radikal bir eleştirisi temelinde gelişecek bir sosyalist hareket yerel yönetimlerde yeni bir rönesans dönemi başlatabilir.

Şu halde, yerel yönetimlerde alternatif bir program öncelikle kapsamlı bir kapitalizm eleştirisini içermeli ve iktidarı hedefleyen devrimci muhalefet eyleminin bir parçasını oluşturmalıdır.

Herşeyden önce, sosyalistler kapitalizmle yerel yönetimlere yüklenen emeğin yeniden üretimiyle sınırlı işlevi redderek işe başlamalıdır. Zira, bu noktadan itibaren üretimden tümüyle kopan, üretim sürecine dair hiçbir kararda söz sahibi olamayan insanlar derin bir yabancılaşmaya itilmektedirler. Elbette, üretim bilgisinin ve bilgi üretme sürecinin böylesine merkezileştiği bugünkü aşamada, ne bürokratik planlamanın ne de üretimin eskisi gibi sınırlı mekanlar gözetilerek gerçekleşebilmesi olasıdır. Ancak teknolojik gelişmeler, üretimin esneyebilme özelliği, toplumsal yarar hedeflenerek toplumsal katılımı ve yaratıcılığı geliştirici bir doğrultuda kullanılabilir.

Bilgi bugünkü üretim süreci içinde mekanlardan faydacı bir tarzda yararlanılması doğrultusunda kullanılmaktadır. Oysa toplumsal yeniden üretim, mekanlarda yani yerel parçalarda gerçekleşiyor. Kar değil toplumsal yarar amaçlı bir üretim ilişkisi, mekanlardan faydacı bir tarzda yararlanılmasına karşı çıkıp, mekanlarda yeniden üretilen emeğin üretim sürecinin bütünü üzerinde söz ve karar hakkını elde etmesiyle sağlanabilir. Üretimin planlanması ve gerçekleşmesi aşamalarında oluşacak kamu denetimi ise yeni bir toplumsal kültür ve yeni bir toplum-devlet ilişkisini zorunlu kılmaktadır. Bu aynı zamanda sosyalizmde merkezi iktidar-yerel iktidar ilişkisinin her boyutuyla yeniden tanımlanacağı anlamına gelmektedir. Artık geçmiş reel sosyalizm deneyimlerinde devlet-parti-yerel bürokrasi özdeşliğinde kendini somutlayan merkezi bürokratik yapı üzerinde biçimlenecek bir sosyalist model olası değildir.

Mekanın yeniden anlamlandırıp, emekçi kitlelerin bilgi akışını denetleyebileceği ve böylelikle üretim üzerinde söz ve karar sahibi olabilecekleri sosyalist bir yerel yönetim modeli üç ana eleştiriden yola çıkar:

1. Kapitalizmle birlikte yerel yönetimlerin mer-

kezi devlete devredilen işlevlerinin iade edilerek yeniden tanımlanması,

2. Yerel yönetimlerin kapitalizmde emeğin yeniden üretimiyle sınırlanan işlevlerinin işletme tarzı bir işleyişle yerine getirilmesinin terkedilmesi,

3. Sınırlanan işlevlerin ve işletme tarzı bir işleyişin geniş kitlelerde yarattığı yabancılaşmanın giderilmesi.

Şu halde, yerel yönetimler sosyalizmde merkezi politik iktidarı paylaşmalı ve yerel politik iktidar kurumları olarak örgütlenmelidirler. Yargı, yasama ve yürütme erkleri esas olarak yerel yönetimlere devredilerek bunlar yerel iktidarlar olarak örgütlenmelidirler. Bu doğrultuda özyönetim ilkesi etrafında sosyalist yerel iktidarlar parlamento, güvenlik, yargı, maliye, denetim, bilgi üretme ve toplama, planlama, üretim kurumlarını içermelidir. Toplumsal mülkiyet ve özyönetim ilkeleri ışığında işleyecek olan bu kurumlar toplumsal yabancılaşmayı en alt düzeye çekmeyi hedeflemelidirler. Böylelikle gerek toplumsal artığın oluşumu gerekse paylaşımı esnasında kitleler doğrudan söz ve karar sahibi olabilecek, kendi yaşamlarını doğrudan düzenleyebileceklerdir. Bu noktada merkezi iktidar giderek "teknik", "biraraya getirici" bir role bürünerek, işlevleri sınırlanacaktır.

Toplumsal yapının bu denli karmaşıklaştığı koşullarda, sınıfsız toplumlarda da niteliği farklı bir kamusal yetki gereksinimi duyulacak gibi görünüyor. Bunun işleyişi giderek farklılaşıp daha teknik, koordinatif bir role bürünecektir. Onun yanı sıra, her koşulda kamusal yetkiyi denetleyecek kurumlar oluşturulmalıdır. Aynı şekilde, yerel iktidarlara denetleyecek kurumlaşmalar oluşturulmalıdır.

İktidarın paylaşılması özyönetim ve demokratik katılımı içeren kurumlarla sağlanırken her tür toplumsal ilişkide dayanışma eğilimi içselleştirilmelidir. Yeni-liberalizmle birlikte bireysel özgürlüğün en önemli kıtası haline getirilen tüketim sosyalist kültür çerçevesinde yeniden tanımlanmalıdır. Sınırsız bir tüketim hırslarının körüklendiği bir toplumsal yapının terkedilmesi, insanları yapay değil, gerçek gereksinimlerini özgürce karşılamaya yöneltecektir.

Yaşam düzeyinin yükselmesi, daha fazla ücret alıp daha çok tüketim malına sahip olmak demek değildir. Daha az zamanın çalışmakla geçirilmesine karşın asgari gereksinimlerin sağlandığı bir yaşam ve boş zamanların yaratıcı etkinliklere ayrılması, gerçek anlamda yaşam düzeyinin yükselmesidir. İnsanın sanatsal yeteneklerini geliştirmesi, katılımcı yönetsel çabalara girişmesi yaşam düzeyinin yükselmesinin somut biçimleridir. Yoksa bugünkü gibi, toplumdan

kopup yabancılaşarak bencilleşmesi değil, bireyselliğini geliştirdiği ölçüde toplumla bütünleşerek toplumsallaşması ve özgürleşmesidir.

Peki bugün özgürleşmenin dinamikleri nelerdir? Bugün özgürleşme varolan maddi dünyayı ve ona ait toplumsal ilişkileri değiştirme eylemi içinde gerçekleşebilir. Her türlü sömürüye, baskıya ve bunların somut biçimlerine karşı gelişen eylem, özgürleşmenin ve toplumsallaşmanın cisimleşmesidir.

Kent, çok farklı nedenlerden kaynaklanan sorunlara yönelik farkı muhalefet kesimlerini ve eylemlerini içermektedir. Bu dinamikler etrafında birleşik bir kent hareketi oluşturulmalıdır. Sömürüye, işsizliğe, yoksulluğa karşı mücadele; asgari tüketim olanaklarının sağlanması ve doğru bir tüketim kültürünün yaratılması için mücadele; ataerki cinayetçi baskılara karşı mücadele; toplumsal dayanışma; egemenlerin kültürel yönlendirme ve yetenezsizleştirme çabalarına karşı mücadele; toplumsal şiddetin yaygınlaşmasını ve şiddetin mevcut egemenlik ilişkilerinde oynadığı temel role karşı mücadele; devletin giderek daha çıplak bir zor aygıtı olmasına ve uyguladığı teröre karşı mücadele; doğanın tahribine ve çevre sorunlarına karşı mücadele; ırkçı ve milliyetçi baskılara karşı mücadele birleşik kent hareketlerinin üzerinde yükselbileceği mücadele zeminlerini oluşturmaktadır.

Tüm bu farklı dinamikler arasında hiyerarşi kurmak yanlıştır. Birbirleriyle özdeşleştirmek yanlıştır. Fakat bu farklı dinamiklerin bir toplumsal parçalanmanın değil de başka bir toplumu hedefleyen bir muhalif bütünüün unsuru olabilmeleri kendilerini evrensel bir çerçeve içinde tanımlamalarından geçer. Diğer yandan da bugün toplumdaki tüm baskı ve egemenlik ilişkileri kapitalizmin dolayımından geçerek yeniden biçimlenmişlerdir. Bu nedenle kapitalizm bu baskı ve egemenlik ilişkilerinin kendilerini sürekli üretecekleri bir bataklık işlevi görmektedir. Dolayısıyla bu karmaşık ilişkileri koruyan kapitalist politik iktidar parçalanmaksızın muhalif dinamiklerin kendi ütopyalarını gerçekleştirebilmeleri olası değildir. Bu ise tüm bu muhalefet dinamiklerinin politik iktidar mücadelesiyle ilişkilendirilmesinin zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Birleşik kent hareketi temelde politik iktidarı hedefleyen devrimci bir mücadelenin motor gücünden yoksun olduğu sürece ütopyalarına yönelemeyecektir.

Devlet-sivil toplum ilişkisinin yeniden sorgulanması gerektiği günümüzde kamu alanının ağırlıkla egemen resmi kurumların denetiminden çıkarak sivil-"özel"- kurumlar olarak yeniden biçimlenmesi ve özel alanın birçok yönden sermayenin tecavüzüyle piyasa ilişkilerine dahil olması, birleşik kent

hareketi için geniş ve yeni mücadele zeminleri açmaktadır.

Şu halde, birleşik bir kent muhalefetine ana çizgileri şunlardır:

1. Üretim ve yeniden üretim sürecinde emek sömürsü en aza indirip giderek sömürünün ortadan kalkması hedeflenmelidir. Emekçilerin üretim ve yeniden üretim sürecinde karar alma ve uygulamaya her düzeyde katılım ve müdahalesini olanaklı kılmak sosyal ve politik örgütlenme biçimleri oluşturulmalıdır. Bu ise sadece mevcut üretim çarkına ve tüketim kültürüne belirli noktalardan müdahale etmekle sınırlı kalmaz. Bu ancak teknoloji ve emek sürecinin kolektiviteye elverişli bir tarzda uygulanmasının yanı sıra yeni bir "tüketim tarzı"nın gelişmesiyle birlikte mümkün olabilir. Bunlar devrimci bir çizginin çözmesi gereken sorunların başında gelmektedir.

Ayrıca kapitalist üretim ve yeniden üretim sürecinde ortaya çıkan işsizlik, yarı-işsizlik, informal sektör gibi kategorilerin Türkiye'deki yaygınlığı devrimciler için için özel bir önem taşımaktadır. Bu sorunlara köktenci çözüm aramanın yanısıra, bunların yarattığı güncel yaşam sorunlarını rekabetle değil dayanışmayı geliştirerek aşabilecek geçici mücadele ve örgütlenme biçimleri birleşik bir kent hareketinde başat bir yer tutmalıdır.

2. Kent yaşamının her alanında milliyet ve ırk temelli baskılara karşı reaksiyoner yaklaşımları aşarak enternasyonalist temelde eşitlik ve kardeşlik eğilimlerini geliştirecek mücadele ve örgütlenme biçimleri oluşturulmalıdır.

3. Din ve ibadet özgürlüğü, insanların olağan dinselliğini yaşayabilmelerine, farklı din ve mezhep inançlarının tam bir özgürlük içinde yaşanabilmesine, inanmayanlara saygı gösterilmesine olanak tanıyacak biçimde yeniden tesis edilmelidir. Devletin din üzerindeki denetim ve desteği kaldırılarak dinin tam anlamıyla sivil toplum içinde yer bulmasının önü açılmalıdır. Dinsel baskı ve tahakkümün siyasal ifa-

desi olan şeriatçı akımlara karşı din, mezhep ve inanç özgürlüğünü savunacak bir mücadele ve örgütlenme yaşama geçirilmelidir.

4. Ataerkil ve cinsiyetçi baskılara karşı mücadele alternatif bir toplum projesinin önemli boyutlarından birini oluşturmaktadır. Bu mücadele, baskı altındaki cins ve grupları, kendilerini özgürleştirecek bir tarzda organize olmayan yöneltmelidir.

5. Emperyalizmin kent yaşamını doğrudan etkileyen kar amaçlı kent projeleri ve kültür alanındaki tekdüze, popüler kültür yaratma eğilimi karşısında direnirken, insani gereksinimler temelinde alternatif bir kültür üretilmelidir.

6. Son dönemlerde kentlerde artan ve topluma içselleşmeye başlayan şiddet karşısında özel bir duyarlılık gösterilmelidir. Toplumsal koşullar çok değişik şiddet türlerini hızla üretmektedir. Devlet terörü, milliyetçi-ırkçı şiddet, şeriatçı-mezhepçi şiddet, ataerkil-cinsiyetçi şiddet, kentsel şiddet bu eğilimin başlıca unsurlarıdır.

Çeşitli kaynaklardan beslenen ve kendi içerisinde farklılaşan bu şiddet eğilimlerini etkisizleştirecek bir hat oluşturulmalıdır. Bu hat bir yanı sıra devlet terörüne, milliyetçi-ırkçı ve şeriatçı-mezhepçi şiddetlere karşı savunma ve bunların siyasal kökenlerini ortadan kaldırmayı hedeflerken, diğer yanı sıra da artarak içselleşen şiddet eğilimlerinin, ezilenlerin kendini ifade etme ve gücünü geliştirebilme kapasitesini ve iç demokrasisini tahrip etmeden önüne geçecek toplumsal kontrol biçimlerini oluşturmalıdır.

7. Hertürlü toplumsal projenin ekolojik bir bedeli olduğu hatırlanmalıdır. Bunların gelecek kuşaklar ve diğer halklar üzerindeki etkileri unutulmaksızın, kapitalizmin doğayı tahrip edişine alternatif bir karşı çıkış örgütlenmelidir.

8. Ezilen, sömürülen ve baskı altında kalan toplum kesimlerinin, yaşamın her anında politik güçlerini geliştirmelerine, kendilerini ifade etme yeteneği kazanmalarına sürekli bir özen gösterilmelidir.